

**MEZIPROSTORY: K ČEMU JSOU FILOSOFICKÉ
PERFORMANCE?****Úvahy o ztělesnění a veřejnosti filosofického myšlení**

EVA MARIA GAUSS, KATRIN FELGENHAUER, Projekt [soundcheck philosophie]
Universität Halle-Wittenberg, Halle an der Saale, Deutschland

GAUSS, E. M., FELGENHAUER, K.: Interspaces: Philosophical Performances.
What for? Embodiment and publicity of philosophical thinking
FILOZOFIA 68, 2013, No 5, p. 402

In accordance with the spirit of *Philosophie-Performance Festival [soundcheck philosophie]* which took place in 2011 and 2012 in Halle (Germany) the paper deals with possible forms of expressing philosophical thoughts. In the frame of an optical experiment the notions *embodiment* and *the public* have been focused on in order to take a closer look – in accordance with the objectives of the performative philosophy – at the reception of a theory. The justification of the need of philosophical performances and other experiments concerning the philosophical discourse goes back to the philosophical anthropology of Helmut Plessner (1889 – 1985). Two theses are presented as a conclusion: a) philosophical thinking as such is to be taken as public; b) the embodiment of philosophical thinking is to be understood as a purely mental process.

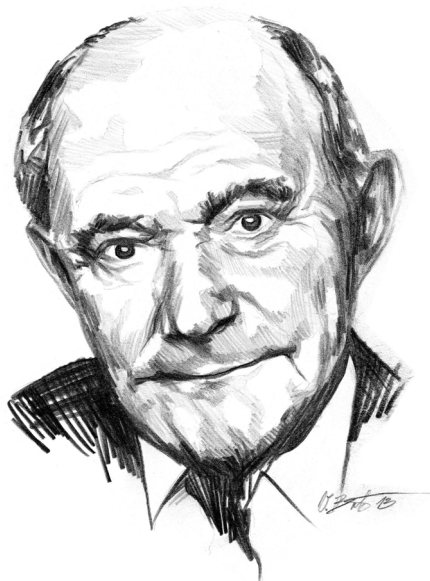
Keywords: Performative philosophy – Embodiment – Public thinking – Helmut Plessner
– Philosophy and art – Expression – Body – [soundcheck philosophie] –
Philosophical anthropology

Úvod. Na Festival filosofické performance [soundcheck philosophie], který se konal v letech 2011 a 2012 v Halle byli pozváni účastníci s filosofickým zázemím, převážně z německé jazykové oblasti, kteří pomocí experimentů, rozhovorů a performancí zkoumali formy filosofie a jejího znázornění. Cílem tohoto projektu [soundcheck philosophie] podporovaného nadací Volkswagen-Stiftung, jenž se uskutečnil pod vedením prof. Matthiase Kaufmanna, Dr. Rainera Totzkeho a Evy Marie Gaussové, bylo prozkoumat v mluvě i myšlení performativní aspekt filosofie. Stěžejními otázkami bylo: „Do jaké míry může být jeviště laboratoří myšlení? Jak lze v dnešní době odpovídajícím způsobem zprostředkovávat poznatky filosofie a vědy? Potřebujeme nové formy komunikativního ztvárnění, abychom mohli rozvíjet společenský diskurs o komplexních teoretických otázkách?“

Následující úvahy nedávají na tyto otázky odpověď a nejsou ani žádným vyhodnocením proběhlých akcí. Festival a příspěvky, které na něm zazněly, tvoří nicméně jejich vztažený rámec. Chceme takto získat odpověď na otázku, jaký je výraz a místo filosofického myšlení. Touto cestou chceme poskytnout filosofický základ pro další performativní filo-

sofické experimenty.

Jestliže položíme konkrétní otázku: „Dávají filosofické performance smysl? Jsou a mohou být tedy praxí filosofování?“, vyvstává otázka, co to vlastně je filosofování. Pokud pokládáme filosofování za kulturní praxi, nabízí se hledat mediálně-filosofickou, kulturně-teoretickou nebo estetickou odpověď a vzít si na pomoc zejména hojně práce z posledních let, které se zabývají otázkou využití performativity. Úvahy tohoto textu však navazují na filosofickou antropologii Helmutha Plessnera a zaměřují se tak na *určitý* způsob filosofování.

Helmuth Plessner

rovi jde o založení „nové filosofie“, která je s to „pojmout člověka jako subjekt/objekt kultury i jako subjekt/objekt přírody“ (Plessner 1928, 70). Duchovní konání člověka, jeho tvořivá práce se „kříží s úrovní jeho tělesného bytí“ (Plessner 1928, 71). A z tohoto dvojího aspektu lidské existence (excentrická pozicionalita) vyvozuje Plessner také program své filosofické metody (viz výše), kterou rozvíjí ne proto, aby tento dvojí aspekt vyvážil nebo zrušil, nýbrž proto, aby ho pochopil z *určité* pozice. Otázku, která je pro něj ústřední, totiž jaký je vztah mezi duchem a přírodou, zodpovídá, zdánlivě kulturně-filosoficky, takto: kultura je ztělesněný duch. Plessnerova filosofie se přitom vyznačuje tím, že nemyslí ani dualisticky (kdy duše a tělo jsou dvě oddělené entity), ani monisticky nezapřísahá jednotu, nýbrž uznává běžnou zkušenost oddělenosti vnitřku (duše) a vnějšku (tělo), ve snaze jít až k jádru struktury jejich spojení a trhliny, která je jim vlastní.

Vrátíme-li se k výchozí otázce, co je filosofování, Plessner vyjmenovává následující charakteristické rysy filosofie: „Neoddělitelnost jejího obsahu od její formy, jejích odpo-

Zájem o Plessnerovu teorii v posledních letech pozoruhodně roste. Z filosofického směru je zde třeba zdůraznit práce Volkera Schürmanna (např. 2005, 2006) a Hanse-Petera Krügera (např. 1999, 2000), z prací se sociologickým pozadím publikace Joachima Fischera (např. 1997, 2000a) a Gesy Lindemannové (např. 1995, 2009). V souvislosti s „Mezinárodní ročenkou filosofické antropologie“, která vychází od roku 2008 a jejíž první číslo bylo věnováno Plessnerovu pojmu expresivity (Accarino/Schloßberger), byl zaznamenán také vrůstající zájem, jemuž se Plessner těší i mimo německou jazykovou oblast. Plessner v návaznosti na Husserla a Diltheye vypracovává kulturní filosofii, používá k tomu spojení fenomenologické a hermeneutické metody, kulturní filosofii, která vychází z člověka jakožto *živého* tvora, je tedy, vedle takových filosofů, jakým je Maurice Merleau-Ponty, představitelem filosofie těla. Plessne-

vědí od jejích otázek, její napjatý vztah k jazyku, její podrobenost metafoře, její nutkání k mnohoznačnosti“ (Plessner 1947, 188 n.). Tento článek se bude zabývat dvěma otázkami: „Jak lze chápat filosofování jako tělesnou činnost?“ a „Je (filosofické) myšlení (také) veřejné?“ Za tímto účelem budeme prezentovat dva pojmy – „ztělesnění“ a „veřejnost“ –, které jsou pro Plessnerovo filosofické východisko ústřední, a v závěru budeme uvažovat o tom, co by mohlo být charakteristickými znaky filosofující performance a k jakým experimentům jsme jakožto filosofové (vždy již) vyzýváni.

Následující zamyšlení se tedy týká možných forem výrazu, znázornění a komunikace „té pravé“, nebo skromněji „nějaké možné filosofie“, a tak se odvážíme malého převratu ve zvyklostech psaní, resp. čtení (pro nás obvyklých zvyklostech), a to tím, že dvě strany teoretického jádra znázorníme graficky vedle sebe jako paralelní sloupce. Je naprosto ponecháno na čtenáři či čtenářce, kterému aspektu se ve své četbě bude chtít dále věnovat, který aspekt odsune nebo zda bude přeskakovat z jednoho na druhý. Pokud jsou tedy mezi úvodem a závěrem vedle sebe rovnocenně postaveny myšlenky týkající se dvou pojmů, pak proto, abychom na jedné straně znázornili jejich obsahovou rovnocennost a tím poskytli optickou orientaci při představení problému. Na druhé straně proto, abychom znázornili soudobost výrazu a obsahu, čímž vzniká meziprostor.

<p>Myšlení na veřejnosti</p> <p>V rámci prvního ročníku festivalu [soundcheck philosophie] byli účastníci v průběhu matiné pod názvem „Myšlení na veřejnosti“ pozváni k pódiové diskuzi a k dalším diskusním skupinám, které se věnovaly témuž tématu. Jako oblast výzkumu s tím byla v rámci projektu spojena jedna základní teoretická úvaha: „Musí být myšlení per se vždy (také) myšleno jako veřejná záležitost? Chceme-li na tuto otázku přisvědčit, je třeba nejprve vyjasnit, co vlastně chápat veřejným myšlením (a), a jak rozumět pojmu veřejné, popřípadě veřejnost (b). A následně se ptát, jakým způsobem se myšlení stává veřejným (c).</p> <p>a) Teze zní, že jako veřejné může být chápáno takové myšlení, které zůstává v každé době otevřené nevyzpytatelnosti živé skutečnosti.</p> <p>Takovéto myšlení skýtá prostor, v němž se vztah mezi tím, kdo se táže, a tím, kdo odpovídá, stává živoucím. Helmuth Plessner mluví v tomto smyslu o</p>	<p>Ztělesněné myšlení</p> <p>V rámci veřejné konference s názvem „Říci nebo ukázat: Ztělesnit myšlení? Znázornit myšlení?“, která se uskutečnila během druhého ročníku festivalu [soundcheck philosophie], představili zúčastnění filosofové a filosofky svou práci týkající se výzkumu výrazových forem filosofie. Vycházejí z toho, že filosofie ve své komunikaci musí být dovedena ke znázornění, ba co více: že toto znázornění je vždy svázáno s tělem, stává se ústředním pojem <i>ztělesnění</i>, chceme-li zachytit, jaké živoucí tvořivé procesy v sobě filosofování skrývá. Nejprve je potřeba vysvětlit pojmy tělo (a), výraz (b) a expresivita (c). Přemýšlení o lidském těle zaujímá ústřední postavení v Plessnerově teorii, proto pojednáme nejprve o něm. Následně bude diskutován vztah mezi výrazem, expresivitou a ztělesněním. Jde o navzájem blízké pojmy, které se v genezi Plessnerova díla jeden po druhém objevují, resp. jsou postupně konkretizovány. Rozdílná míra jejich zdůraznění je</p>
--	---

<p>filosofii jako „veřejné vědě“, kterou prostřednictvím její metody vymezuje vůči specializovaným jednotlivým vědám (Plessner 1974, 173): metodickým vodítkem vědy o člověku je pro Plessnera otevřenost vůči novému a tím směřování „do věci samé“, a nikoli její určování ze speciálního aspektu tázání jednotlivé vědy (Plessner 1931, 181). Platí pro ni princip <i>otevřené</i> otázky, nebo jak to Plessner také formuluje, princip nevyzpytatelnosti. Před- měty ducha je třeba „zpochybnit jako principiálně nevyzpytatelné – nedají se vytyčit, neboť se chtějí samy vyslovit (Plessner 1931, 181). Lze tedy dojít k závěru, že pouze myšlení, které se osvobodilo od ego-logických smyček, se dokáže udržet otevřené tím způsobem, že kdykoli dojdou sluchu i cizí hlasy. Takový postoj vyžaduje plné nasazení vlastní osoby: Jen myšlení, které je spojeno s osobními aspekty vlastního života, skýtá dostatek rezonančních ploch k vnímání živosti (srov. Hammer 1967, 50). „Duchovní život“, jak říká Plessner, potřebuje ke svému jevení rezonanci a stává se uchopitelným „pouze v rezonančních fenoménech“ (Plessner 1928, 51). Teprve v otevřeném myšlenkovém prostoru tedy získávají předměty na plasticitě. Teprve v tomto prostoru, který je zpřístupňován otevřeným tázáním, může život jak psychicky, tak fyzicky najít svůj výraz a vyjít z interakce s ním. Zde je myšlení veřejné, pokud dává stále znovu v sázku to, co bylo dosud myšleno – samo se vkládá do hry, aby objevilo ono „nekonečně nepravděpodobné“ (H. Arendtová), něco nového.</p> <p>b) Přístup k porozumění veřejnosti, v jehož rámci je sebevyjadřování pochopitelné jako akce, a tím je teprve umožněno vzájemné působení (komunikace), se nachází v Plessnerově pojmu excentrické po-</p>	<p>shrnutá takto: zatímco výraz označuje konkrétní chování (všech) živých tvorů, expresivita je specificky lidskou základní situací. Ztělesněním Plessner ve svých pozdějších dílech označuje kromě konkrétně tělesného výrazového chování také jeho sociální dimenzi. Zcela zásadně získává význam výraz „ztělesňující funkce smyslů“, což znamená, že člověk konkrétní tělesnou prací dává svému světu smysl.</p> <p>a) Vztah člověka ke svému vlastnímu tělu je pro Plessnera zcela zásadní otázkou filosofické antropologie. V souladu se svou hermeneuticko-fenomenologickou metodou začíná rozlišením anorganického a organického těla, ve snaze pochopit lidský život. Anorganická těla vyplňují prostor, jejich hranice je přechodem z jedné materiálnosti do druhé; naproti tomu organická těla se v prostoru potvrzují, jejich hranice patří k tělu a je výměnným orgánem pro kontakt s okolím. Člověk ví, že jeho hraniční plocha je plochou výrazovou. Důsledkem toho je, že každé výrazové chování je kulturně utvářeno, což se stává zjevným v kulturních fenoménech, jako je oblékání a herectví, ale právě také již v individuálním tělesném utváření „přirozeného výrazu“ ve formě habitu.</p> <p>Tato základní struktura je dvojnásobně reflexivní, což se z pohledu individua projevuje následovně: Na jedné straně jsem <i>jakožto</i> tělo (v prostoru), zároveň jsem v těle a s tělem. Oba aspekty (mít-tělo a být-tělem) jsou reálné a neslučitelné; rozhodujícím bodem je: člověk si je vědom tohoto dvojího aspektu, což se projevuje jako třetí pozice tohoto vztahu k sobě samému. Jedinec, který je takto „pozicionálně trojitě charakterizován, se nazývá osoba“ (Plessner 1928, 365). Teoretický základní vzorec dvojsmyslu a třetí</p>
---	---

<p>zice. Mít excentrickou pozicionalitu znamená být sám sobě předmětem (dotazovaným objektem) a centrem (tázajícím subjektem). Materiálně nelze takto situovaného živého tvora převést na jednoho jmenovatele. Sotva však má člověk na mysli dva, když hovoří o sobě nebo o nějaké jiné osobě. Zdá se, že možnost chápat prosté bud' (uvnitř)–anebo(vně) jako jak-tak-i, a tím určitý výraz jako komunikativní, vzniká ve chvíli objevení se někoho třetího. Ten může zohlednit obě strany a jejich vzájemný vztah. Sám je přitom nestranný; ne však nezúčastněný (!), vždyť přece ke zprostředkování obou aspektů dochází skrze něj. Figura třetího je pro Plessnerovu sociální teorii konstitutivní. Plessner tak překonává porozumění veřejnosti (alterego), jehož ráz je většinou dualistický a jenž čelí kritice, že nedokáže podat nic víc než popis soukromého vztahu (srv. Fischer 2000b). Dát životu prostor – nechat ho, aby se vyslovil, neznamená sdílet výraz vlastního já pouze v podstatě či formě ani přijmout výraz jako zcela cizí. Spíše je to zprostředkování mezi vlastním a cizím, které tkví v aktu komunikace a které se stává konstitutivním, když jde o to, porozumět výrazovému chování druhých. Také porozumět vlastnímu chování může být někdy podnětem sporu, právě tehdy, je-li člověk náhle konfrontován se svým vlastním chováním jako někdo cizí. Tato trhlina „mezi mnou a mnou“, který lze zakusit, odpovídá odstupu „mezi mnou a jím“ (Plessner 1928, 376). Odstupu, jenž kdykoliv podněcuje ke sporu, pokud tento mezi-prostor mezi mnou a mnou, mnou a jím, jako „sféra my“, jako „svět ducha“, příkládá každému aspektu nějaké věci původně stejnou váhu, a tak kolem ní otevírá prostor střetání. Prostřednictvím těch nejrozlič-</p>	<p>pozice, která je zahrnuta vědouce-pozorující-zprostředkovávajícím způsobem, se prolíná různými vrstvami Plessnerovy teorie. Nejprve se však můžeme držet toho, že tělo je zde chápáno nejprve ryze prostorově. Metafora „jeviště jako myšlenkového prostoru“, která byla použita v rámci projektu [soundcheck philosophie], se konkretizuje takto: Jakožto excentricky organizované živé stvoření se jeho myšlení odehrává i mimo hranice vlastního těla. To je myšlenka, kterou znovu nacházíme i v novějších teoriích ztělesnění (srv. Robbins a Ayede 2009). Tělesná hranice jako výrazová plocha je tou <i>jednou</i> pozicí, z níž je chápáno porozumění.</p> <p>Výraz těla, mluva a hlas jsou médiiem (středem, prostředníkem) jako živá hranice, a nikoli médiiem (prostředkem) pro nějakou, v duševnu se konající intersubjektivitu.</p> <p>b) V souvislosti s otázkou, jak se mohou ve výrazu sdílet ostatním, je tedy rozhodující způsob, jak se konstituuje mediální hraniční vztah. Mezi jednou a druhou osobou (vždy jako trojnásobně situovaným živým stvořením) je nepřeklenutelná propast. Rozhodující však není přijetí faktu, že v sociálně-komunikativním prostoru existují jiné bytosti, které jsou vybaveny touto komunikativní výrazovou plochou, nýbrž to, že člověk jako osoba v <i>duševní činnosti ve formě my</i> svou životní existenci objímá a zároveň je objímán (srv. Plessner 1928, 377). Toto je sféra „my“ – což „lze jediné se vši přísností nazývat duchem“ (Plessner 1928, 377) a v níž „se setkávají všechny lidské věci“ (Plessner 1928, 378). Jako sdílený svět, v němž dochází k prolínání vnitřního světa (duše) a vnějšího světa (těla), není vědění o ostatních lidech, jejichž perspektivu lze získat analogickým závěrem, nýbrž „nese osobu tím způsobem,</p>
--	--

<p>nějších komunikačních aktů lze hiát mezi zde (vlastním) a tam (cizím) překonat a objasnit jej jako <i>dovednost excentricky situovaného živého tvora</i>. Na paradigmatu vztahu přátelství a lásky se ukazuje, že mohou být tímto způsobem chápány jako <i>možnosti</i> společného bytí (tedy náš výkon), tj. není tomu tak, že by jako vztahy byly už dány. Také hlediska nejrozličnějších disciplín, které jsou v tom, jak samy sebe chápou, bez souvislosti, by se tímto způsobem mohly stát přístupné interdisciplinární výměně. Prostřednictvím vztažného bodu, jenž je společný všem – sféra my zprostředkující třetí pozice –, mohou být dokonce i zdánlivě různící se aspekty uspořádány jako část společného diskursu, a odtud pořádat skutečnost.</p> <p>c) Ve zprostředkovávání mezi zde a tam nachází myšlení svůj výraz v aktu komunikace. V samotném vyjádření se mu dostává ztělesnění a stává se znázorněním určité intence. V tomto aktu prezentace myšlení, což Plessner nazývá expresí, připadá onomu <i>co</i> usilování – ve smyslu intence vyjádření – určitá forma. Forma tu není od počátku, nýbrž <i>vyplývá</i> v procesu uskutečňování určitého úsilí, tj. ve zprostředkování, které se ve chvíli, kdy dochází k jeho realizaci, „také už rozpadá na <i>co</i> a <i>jak</i>“ (Plessner 1928, 415). Protože však v procesu zprostředkování připadá obsahu forma, existuje kontinuita mezi intencí a naplněním (Plessner 1928, 415). I přes porušení úsilí v „předem neznámých a zásadně nikdy pro sebe daných“ sférách tělesné a duševní reality má člověk, podle Plessnera, „právo hovořit o úspěchu <i>svého</i> úsilí“ (Plessner 1928, 415, kurzíva K. F.). Kvůli tomuto přerušení pro něj existuje jako jeho následek příběh, směsice artefaktů, úsilí, jimž se dostalo ztvárnění – v jejich</p>	<p>že je jí zároveň nesen a utvářen“ (Plessner 1928, 376). Sdílený svět tedy už neexistuje jako realita (jako vnitřní a vnější svět), nýbrž je v duševní činnosti teprve vytvářen (sdílený svět/duch). Výraz tedy nelze chápat jako „srovnání vypoukliny“ něčeho, co je „vevnitř“, nýbrž jako hraniční vztah, jako vytvářející interakční vztah ke sdílenému světu, v němž se jednající subjekt sám situován (ex-centricky, mimo svůj střed). Komunikace – také ta během filosofických performancí – nefunguje v tomto smyslu jako přenos informací, nýbrž jako setkání v meziprostoru, ve <i>sféře „my“</i> – pozice, která se <i>potvrzuje</i> ve výrazu živoucího ztělesnění.</p> <p>c) Kulturní výrazové chování Plessner nakonec vyjadřuje v pojmu expresivity – znázorněné v antropologickém základním zákonu „zprostředkované bezprostřednosti: imanence a expresivity“. Expresivita provází zkušenost imanence, zažívání obsahů vědomí, k nimž expresivita hledá svou artikulaci navenek – a nikdy se jí to nedaří. Základem obou (imanence a expresivity) je hraniční zkušenost zprostředkované bezprostřednosti, která je součástí vztahu člověka k jeho vlastnímu tělu. Každý živý tvor se nachází ve výměnném vztahu s okolím – během zprostředkování mezi ním a jeho okolím dochází k tomu, že se v něm člověk otevírá. Protože je mu svět v obsazích vědomí bezprostředně přítomný, objektivizuje je v předměty mimo své vědomí. Nemůže tyto dvě skutečnosti vzít na vědomí v nezúčastněné pozici pozorovatele. Zprostředkování jím prochází, neboť musí toto zprostředkování provést z určité pozice: „Vědomí o objektu je zprostředkováním mezi jím a ním“ (Plessner 1928, 404). Takto je expresivita popsána jako nezbytné chování živého tvora, pro kterého je svět</p>
--	---

<p>danosti od nich oddělitelných. Na uměleckých dílech, hudebních skladbách, poezii a divadle se nám odhaluje ještě tak nejspíše síla expresivity. Ale každá snaha osoby, v níž se prozrazuje život – veřejný ve výrazu, a tím uchopitelný z interakce s ní –, je podle Plessnera znázorněním myšlenkových obsahů (Plessner 1928, 415). Zvláštní místo zde přiznává jazyku. Jazyk obklopuje vše, na čem spočívá veškerá expresivita, tím že ve výrazech zpředměťňuje vztah excentricky situovaného živého tvora k jeho okolí. Je tak podle Plessnera „expresí v druhé potenci“ (Plessner 1928, 417).</p> <p>Docházíme k závěru, že bez procesu, v němž je myšlení názorně ztvárňováno, chybí sama věc, o kterou jedině v diskusi jde. Jestliže je myšlení vnímáno jen ve formě svých produktů, nemůžeme spatřit živost skutečnosti a jejích fenoménů. Ztělesněný duch se prezentuje ve formách znázornění zprostředkovávajících myšlenkové obsahy, které počínaje u nejmenších projevů života, mohou přijmout jakoukoli podobu. Performance ve smyslu výtvarného umění není z tohoto hlediska nic jiného než pokaždé zvláštní zdůraznění myšlení, které je tak jako tak performativní. Jejím prostřednictvím se však zdůrazňuje to podstatné: každé představení potřebuje určité publikum, které dává performanci prostor. Filosofický pohled, jenž přesahuje ryze znázorňující charakter v umění, vybízí k tomu, aby byla překonána propast mezi publikem a jevištěm.</p>	<p>předmětný a objektivní. Ve svém díle Plessner popisuje tři oblasti expresivity: 1. kulturní výrazové chování, 2. jazyk, 3. dějinnost (srv. Dux 1970). S tělem svázané výrazové způsoby rozlišuje následovně (srv. Plessner 1957, 114) na a) mimická gesta, která jsou „průhledná“, b) smích, pláč, úsměv, které jsou vždy „neprůhledné“, a c) jazyk a gesta, která se vztahují k nějakému „smyslu“, popřípadě ho vytvářejí. Svě úvahy týkající se lidského výrazového chování a expresivity vyhraňuje Plessner v pojmu ztělesnění a navazuje tím na své první hlavní dílo <i>Die Einheit der Sinne</i>, v němž tematizuje smyslovost ducha. Filosofická antropologie nesmí přejít bez povšimnutí aspekty těla jako věci a ducha jako ve výkonu ztělesněné práce (srv. Plessner 1975, 318).</p> <p>V souvislosti se znázorněním ztělesňovací funkce smyslů připomíná Plessner nakonec i to, že práce herce je označována jako ztělesnění. Herec do určité míry předvádí, jak člověk může a musí zacházet s dvojitým vztahem být-tělo a mít-tělo ve společenském hraní rolí. „Celý člověk se stává postavou“ (Plessner 1923, 391). Tak se zde projeví i komponenta veřejného. Plessner na ni neodkazuje proto, aby divadelní umění vyzdvihoval nad jiná umění, ale v její funkci ukazování. Tímto se předvedení této teoretické postavy stává zároveň předvedením jejích bezpodmínečných prvků: Bez publika není herce – bez veřejnosti není ztělesnění.</p>
--	--

Závěr. Zdá se, že prezentace a veřejná výměna názorů jsou komponenty, které lze najít v různých médiích a výrazových formách „filosofování“. Ty spolu s Plessnerem prezentovanými aspekty veřejnosti a tělesnosti myšlení, jak zde byly načrtnuty, zpochybňují ještě stále hodně rozšířenou představou, že opravdové filosofické přemýšlení se pri-

márně odehrává v osamělém ústraní a navíc „beztělesně“, lapeno v obrazu filosofování v lenošce. Veřejnost (jako prostor nevyzpytatelné mnohosti perspektiv) je spíše místem filosofa – což je zjištění, které v zásadě není nové. V Plessnerově podání se ovšem stává příkazem pro *každého jednotlivce*: Jelikož jsme schopni pospolitosti, můžeme myslet (podílet se na myšlení), a musíme proto, chceme-li pochopit podstatu věcí, opustit domácí soukromou sféru a vyhledat ono místo, kde se potkávají všechny lidské věci, byť jen přechodně v naší vlastní mysli. K získání tohoto místa však je zapotřebí zveřejnění. Není to jen perspektiva druhého člověka, kterou mohu převzít, protože sám sobě jsem také někdo druhý. Zůstaneme-li u této myšlenky, není pointa konceptu excentrické pozicionality ještě provedena. Dát myšlení výrazovou formu je akt zprostředkování mezi vnitřkem a vnějškem (mnou a jím), akt, který činí obsahem samo toto zprostředkování. Mluví-li se v rámci projektu o „zprostředkujících formátech myšlení“, není tím míněn přenos nějakého vědění (jako hotového produktu myšlení) k poučení ještě nevědoucího publika. Spíše navazuje také na popsané výrazové chování (expresivita), které se řídí strukturou zprostředkované bezprostřednosti.

Prostřednictvím rozmanitých performancí, které bylo možno na festivalu shlédnout, stejně jako prostřednictvím přípravného workshoppu k Lecture-performances, vstoupila do hry jedna myšlenka: Možná že k filosofování (v protikladu k prostému referátu nebo odkazu na filosofickou teorii) během filosofických performancí dochází zejména tehdy, když se někdo dívá na někoho, kdo právě přemýšlí. Zdá se, že nehraje žádnou roli – takový je první dojem –, do jaké míry je toto myšlení improvizací nebo zda je („pouze“) znovu aktualizován sled myšlenek, do jaké míry je samo publikum zapojeno do rozhovorů nebo (nejprve) „jen“ přihlíží. Stejně tak se jeví jako obzvláště zajímavý aspekt odrazu nebo interference mezi obsahem a formou, řečeným a ukázaným, a skýtá tak potenciál pro rozšíření filosofického poznání a porozumění. Jistě se tedy vyplatí mít odvahu pouštět se i nadále do takovýchto filosofických experimentů a dále ve zkoumáních sledovat tyto epistemické domněnky.

Ztělesnění myšlení se stává formou v jeho zveřejnění. Tak jako pro tento textový experiment platí i pro praxi filosofických performancí, že vyzývají ke stále novému uskutečnění. Patří do oblasti lidské expresivity, ke které Plessner v citátu – jímž tento text zakončíme – podotýká:

„Nepoměr mezi tím, čeho se dosáhlo, a tím, oč se usilovalo, se stal událostí“ (Plessner 1928, 415).

Literatura

- ACCARINO, B. – SCHLOßBERGER, M. (Hrsg.) (2008): *Expressivität und Stil: Helmuth Plessners Sinnes- und Ausdrucksphilosophie*. Vol. 1. Berlin: Akademie Verlag.
- DERRIDA, J. (1988): Tympanon. In: Derrida, J.: *Randgänge der Philosophie*. Sien: Passagen-Verlag, 13-27.
- DUX, G. (1970): Helmuth Plessners philosophische Anthropologie im Prospekt. Doslov in: PLESSNER, H.: *Philosophische Anthropologie*. Frankfurt am Main: Fischer, 253-316.

- FISCHER, J. (1995): Philosophische Anthropologie. Zur Rekonstruktion ihrer diagnostischen Kraft. In: Friedrich, J. – Westermann, B. (Hrsg.): *Unter offenem Horizont. Anthropologie nach Helmuth Plessner*. Frankfurt am Main.
- FISCHER, J. (1997): *Philosophische Anthropologie. Zur Bildungsgeschichte eines Denkansatzes*. Diss. Göttingen.
- FISCHER, J. (2000a): Exzentrische Positionalität. Plessners Grundkategorie der Philosophischen Anthropologie. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 48, Heft 2, 265-288.
- FISCHER, J. (2000b): Der Dritte. Zur Anthropologie der Intersubjektivität. In: W. W. Essbach (Hg.): *wir/ihr/sie. Identität und Alterität in Theorie und Methode. Identitäten und Alteritäten*. Bd. 2. Würzburg: Ergon, 103-136.
- HAMMER, F.: *Die exzentrische Position des Menschen. Methode und Grundlinien der Philosophischen Anthropologie Helmuth Plessners*. Bonn: H. Bouvier & Co. Verlag 1967.
- KRÜGER, H.-P. (1999): *Zwischen Lachen und Weinen: Das Spektrum menschlicher Phänomene*. Vol. 1. Berlin: Akademie Verlag.
- KRÜGER, H.-P. (2000): Das Spiel zwischen Leibsein und Körperhaben. Helmuth Plessners Philosophische Anthropologie. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, Jg. 48, Heft 2, 298-317.
- KRÜGER, H.-P. (2001): *Zwischen Lachen und Weinen: Der dritte Weg Philosophischer Anthropologie und die Geschlechterfrage*. Vol. 2. Berlin: Akademie Verlag.
- KRÜGER, H.-P. (2006): Ausdrucksphänomen und Diskurs. Plessners quasitranszendentes Verfahren, Phänomenologie und Hermeneutik quasidialektisch zu verschränken. In: Krüger, H.-P. – G. Lindemann (Hrsg.), *Philosophische Anthropologie im 21. Jahrhundert*. Berlin: Akademie Verlag, 187-214.
- LINDEMANN, G. (1995): Die Verschränkung von Körper und Leib als theoretische Grundlage einer Soziologie des Körpers und leiblicher Erfahrung. In: Westermann, B. (Hrsg.): *Unter offenem Horizont. Anthropologie nach Helmuth Plessner*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 133-139.
- LINDEMANN, G. (2009): *Das Soziale von seinen Grenzen her denken*. Weilerswist: Welbrück Wiss.
- PLESSNER, H. (1923): *Die Einheit der Sinne. Grundlinien einer Ästhesiologie des Geistes*. In: *Gesammelte Schriften*, Bd. III, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1980, 7-315.
- PLESSNER, H. (1928): Die Stufen des Organischen und der Mensch. Einleitung in die philosophische Anthropologie. In: *Gesammelte Schriften*, Bd. IV. Hg. von G. Dux et al. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1981.
- PLESSNER, H. (1931): Macht und menschliche Natur. In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*, Bd. V. Hg. von G. Dux et al. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1981.
- PLESSNER, H. (1947): Gibt es einen Fortschritt in der Philosophie? In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*, Bd. IX. Hg. von G. Dux et al. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1985.
- PLESSNER, H. (1961): *Die Frage nach der Conditio humana*. In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*. Bd. VIII. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1961, 136-217.
- PLESSNER, H. (1957): Ausdruck und menschliche Existenz. In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*. Bd. VII. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- PLESSNER, H. (1968): Was bedeutet Untersuchen in der Philosophie? In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*, Bd. IX. Hg. von G. Dux et al. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1985.
- PLESSNER, H. (1970): Anthropologie der Sinne. In: Plessner, H.: *Gesammelte Schriften*. Bd. III. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag 1980, 317-393.
- PLESSNER, H. (1975): Selbstdarstellung. In: *týž, Gesammelte Schriften*. Bd. X. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 302-341.
- REDEKER, H. (1993): *Helmuth Plessner oder die verkörperte Philosophie*. Berlin: Duncker & Humblot.

- ROBBINS, P., AYEDE, M. (2009): A Short Primer on Situated Cognition. In: Robbins, P. – Ayede, M.: (eds.): *The Cambridge Handbook of Situated Cognition*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-10.
- SCHÜRMAN, V. (2005): Natur als Fremdes. In: G. Gamm, M. Gutmann, A. Manzei (Hrsg.): *Zwischen Anthropologie und Gesellschaftstheorie. Zur Renaissance Helmuth Plessners im Kontext der modernen Lebenswissenschaften*. Bielefeld: Transcript, 33-52.
- SCHÜRMAN, V. (2006): Positionierte Exzentrizität. In: Krüger, H.-P. – Lindemann G. (Hrsg.): *Philosophische Anthropologie im 21. Jahrhundert*. Berlin: Akademie Verlag.
- SCHRAMM, H., SCHWARTE, L., LAZARDZIG, J. (2006): Spektakuläre Experimente. *Praktiken der Evidenzproduktion im 17. Jahrhundert*.
- SCHÜRMAN, V. (1997). Unergründlichkeit und Kritik-Begriff Plessners Politische Anthropologie als Absage an die Schulphilosophie. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 45, 345-362.
- SCHÜRMAN, V. (1999). *Wesen und Würde des Menschen: Dargestellt und diskutiert am Beispiel der Philosophie Plessners*. Fernuniv., Gesamthochsch., Fachbereich Kultur-u. Sozialwiss.
- TOTZKE, R. (2005): Logik, Metaphysik und Gänsefüßchen – Derridas Dekonstruktion und der operative Raum der Schrift. In: Grube, G. – Kogge, W. – Krämer, S. (Hrsg.), *Schrift. Kulturtechnik zwischen Auge, Hand und Maschine*. München: Fink (Wilhelm).

Z nemeckého originálu *Zwischenräume: Wozu Philosophie-Performances? Überlegungen zur Verkörperung und Öffentlichkeit des philosophischen Denkens* preložili Barbora Molnár a Alena Bakošová.

Eva Maria Gauss, Katrin Felgenhauer
Projekt [soundcheck philosophie]
Universität Halle-Wittenberg
Seminar für Philosophie
Schleiermacherstr. 1
061 14 Halle an der Saale
Deutschland
e-mail: emgauss@googlemail.com
e-mail: katrin.felgenhauer@web.de